

Arkitekturskola – skola i arkitektur

Pär Eliaeson

Den första känslan är att Nya Arkitekturskolan på KTH liknar den gamla. Trots att den är helt olik. Material påminner om varandra, det finns en otvungenhet i de rum som möter mig som gör att den förväntan jag har på byggnaden, baserad på min tid i den gamla, kan mötas. Det luktar också likadant! Lite instängt och mörkt. Är det dålig ventilation eller unga ambitiösa kroppars ångest?

Men om man ger Nya Arkitekturskolan mer tid framträder skillnaderna mot den gamla mer och mer. Den yttre formmässiga är uppenbar. Detta är ett hus fritt och vällustigt format och designat på variationer av en mångfald av cirklar och svällande kurvor. Det kan man inte beskylla rekordårens arkitektur på andra sidan Valhallavägen för. Även om den är en komplexitet och motsägelsefullhet i

sig: en extremt modernistisk arkitektur infogad i stenstadens strikta mönster.

Nya Arkitekturskolan är en fri agent i form och typologi gentemot det täta stadsmönstret på campusområdet, men den rundade formen är ändå given av sammanhanget. Att den relativt platsen förhållandevis stora byggnaden visuellt skall vara smidig. Nya Arkitekturskolan vill klä sig väl, i någon mån passa in i färg och ton och anslag, men ändå vara speciell och unik. Det kan man inte beskylla rekordårens arkitektur på andra sidan Valhallavägen för.

Jag skulle vilja säga att en byggnad för utbildning av arkitekter verkar danande för sina studenter. I en känslig och utvecklande fas i sitt liv lever man intensivt med en byggnad och upptäcker och odlar samtidigt sin egen relation till byggnadskonstens alla aspekter, till arkitekturens elementa och samhällsbyggandets alla ideologiska, estetiska och sociala dynamiker. Den byggnad som är bakgrund och hemvist för denna process blir oundvikligen del av resultatet, på det ena eller andra sättet.

Den gamla skolans allra största förtjänster ligger i dess konsekvens och tydlighet, dess tektoniska läsbarhet och dess höga arkitektoniska kvalitet i detaljerna. Som arkitektonisk förebild är den mycket kvalificerad, att vistas i dess rum ger stöd för förståelse av vad arkitektur är och bör vara.

Arkitekturskolan KTH, Östermalmsgatan 26

Foto: Sten Vilson 1970 (samtliga svartvita bilder)

Nya Arkitekturskolan mäter sig väl med den gamla på denna nivå. På ett avspänt och väl avvägt sätt är byggnaden tekniskt och instrumentellt sammansatt. Detaljer utstrålar kompetens och konsekvens. Där har ansvariga Bolle Tham och Martin Videgård lärt sig läxan väl, utbildade i och präglade av den gamla skolan.

Vad byggnaden sedan utstrålar och rymmer för idé och ideologi är en annan sak, oberoende av den instrumentella kvaliteten. Gamla skolan är ett utpräglat estetiskt statement, trots att den är skapad i en tid de estetik inte var huvudfråga. Men den tid och politik en byggnad är formad i kan aldrig döljas, den kommer att bokstavligen sitta i väggarna oundvikligen. Gamla skolans ambition till en tydlighet i material och teknik baserad i en stark moralisk uppfattning av vad arkitektur bör vara har präglat den till ett extremt tydligt uttryck för sin tid. Så starkt att den fortfarande provocerar med sin estetik, inte minst i den närmiljö på Östermalm där den står. Politisk korrekt har den aldrig velat vara.

Nya Arkitekturskolan vill vara elegant och slipad, presentera väl avvägda lösningar i en professionell och avklarad kostym. I material och detaljer finns en enkelhet och en anspråkslöshet, men detta är i huvudsak estetiska val och inte moraliska. Den politiska och radikala arkitekturen från modernitetens första våg i 1900-talet har i 2000-talet blivit en stil som alla andra. En stil som Tham & Videgård behärskar mycket väl, som de eklektiska och postmodernistiska arkitekter deras samtid har gjort dem till, unga under 1980-talet och utbildade under 1990-talet. Decennierna då Sverige slutligen gick ur det starkt socialistiskt präglade Folkhemmet och in i den globala kapitalismens nyliberalism. Arkitektens roll som försäljare av väl paketerade lagom radi-

kala kulturprodukter och lakej i borgerlighetens tjänst förnekas inte i Nya Arkitekturskolan. Det kan man inte beskylla rekordårens arkitektur på andra sidan Valhallavägen för. Den gamla arkitekturskolan är en funktionalism och en rationalism, estetiskt och arkitektoniskt sprungen sittt innehåll och sin bakomliggande idé. Det går att utläsa både vad den innehåller och vad den står för i det rent arkitektonisk, bara genom att se på dess fasader. Den vill tydlighet och ärlighet. Osentimentalt.

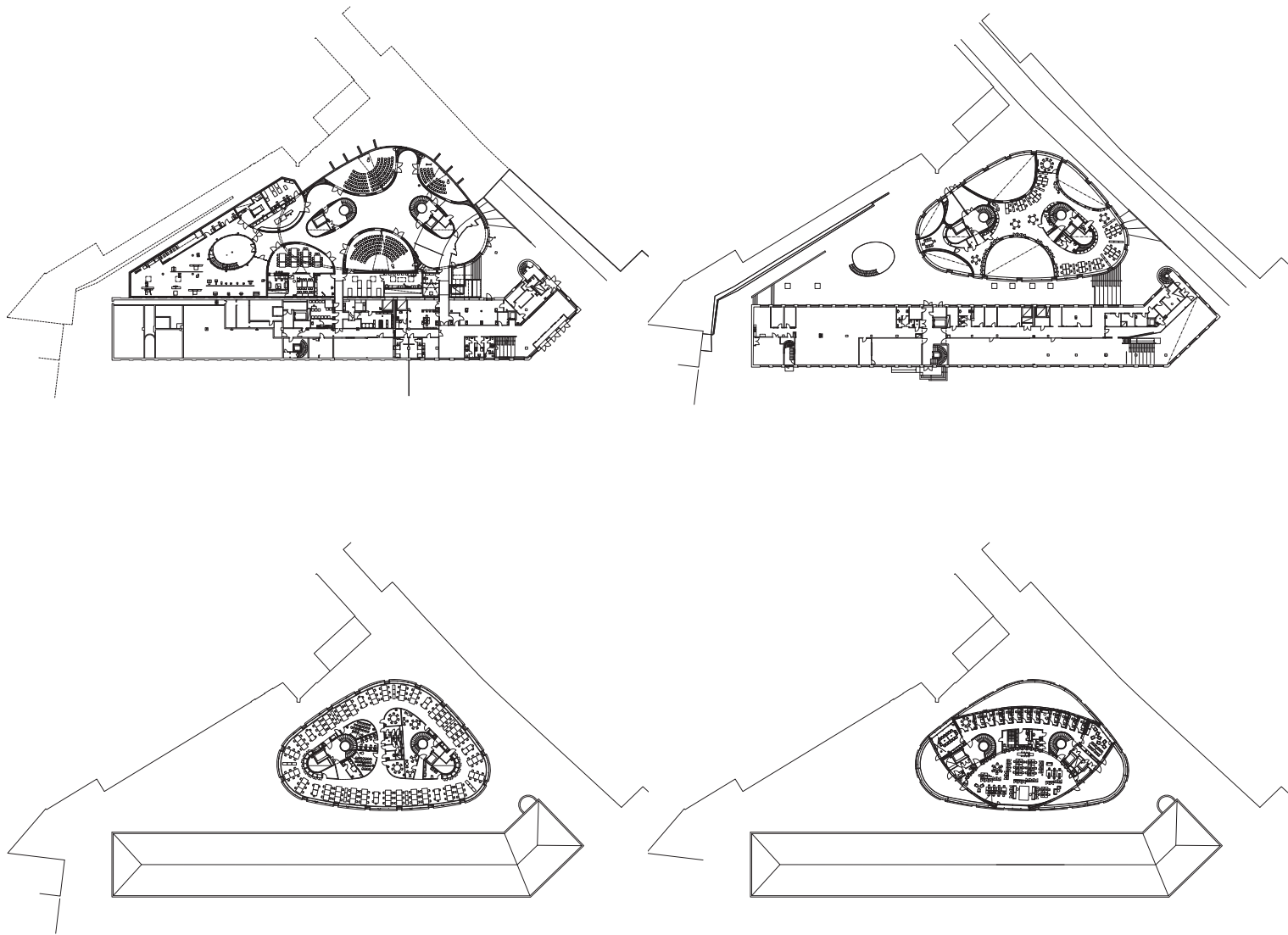
Nya Arkitekturskolan är en helt annan sort på detta område. Det står klart att detta är en formalism, den omogna och ytliga postmodernismens risk. En arkitektur präglad av ett överordnat formalt grepp som tillåts påverka alla ingående delar starkt, utifrån och ovanifrån, inte i första hand utifrån de enskilda delarnas krav och karaktär och innehåll. Formens ursprung är en idé om en fasad och ett yttre gestalt som är i kurva och båge. Byggnadens interiör och disposition får underordna sig detta, med blandat resultat. Till detta läggs ett fasadkoncept som är generellt och abstrakt. Det går inte utläsa i fasaden vad som finns bakom den, den är ett likformigt skal som svepts runt dess innehåll som ett förutbestämt mönstrat omslagspapper. I detta ligger modernismens sämsta sidor kvar och skvalpar, det teknokratiska och för komplexitet och motsägelsefullt okänsliga auktoritära ovanförperspektivet, viljan att stöpa i stor och generell form för sakens skull och i maktens fullkomliga position. Det kan man möjligen beskylla rekordårens arkitektur på andra sidan Valhallavägen för.

Arkitekturskolan KTH, Osquars backe 5

Foto: Pär Eliaeson 2015 (samtliga färgbilder)

Arkitekturskolan KTH, Osquars backe 5
Ritningar: Tham & Videgård arkitekter, skala 1:1600

De omedelbara effekter denna generalitet får är att ritsalar och forskarplatser inte får sina ideala utformningar utan måste lösas utifrån en given yta och formala problem som är skapade på förhand. Ritsalarnas smalhet och rumsliga oändlighet, som kommer ur byggnadens kurvatur, har gett bristande flexibilitet i användningen och rumsliga oklarheter. Det tydligaste sättet att avgöra var man är i byggnaden är att se ut genom fönstret, man får inte omedelbart det stödet i den interiöra upplevelsen. Denna generalitet och likformighet är också tydlig i de två trapphusen. Stöpta i samma form och med samma materialpalett och slutna mot omgivningen förväxlas de lätt. Små skillnader finns, men de verkar inte intuitivt, en intellektuell ansträngning behövs för att identifiera kännetecknen.

Kärnan i forskarnas verksamhet, det kunskapskapital som fortfarande är bundet böcker och trycksaker har inte självklart givits plats i bokhylla. Återigen har formkonceptet med bågar och cirkclar ställt sig ivägen för rummets bästa planering och verksamhetens grundläggande behov. Öppet kontorslandskap är en nyhet för denna kategori i skolan och om det fungerar väl återstår att se. Forskarnas arbetsplatser ligger i ett plan som ligger i marknivå. De generella och likformiga glaspartierna fungerar som sämst i förhållande till vad som finns innanför fasaden just här. Det är närmast besvärande att gå förbi, speciellt när det är mörkare utanför än inne. På insidan kan det inte heller kännas helt bekvämt med denna instrumentella och okänsliga öppenhet, mest av allt ett dubbelriktad oönskat förhållande.

I material är den gamla skolan osentimental och rå. No nonsense. Även om det estetiska värdet och uttrycket inte är omedvetet. Rå betong och triviala murade block i fasad. Men även kopparplåt, en mer uppenbar fåfänga och statusmarkör. Nya Arkitekturskolan är mer fåfäng och poserade i sin materialpalett. Corténstålet i fasad är naturligtvis den tydligaste exponenten. Detta material som är avsett att spontant patineras och "vara levande" i sin färg och karaktär. Alltsom oftast blir dessa designval dock ett uttryck för obeslutsamhet i kulör och materialitet och ytlig estetisk effekt, speciellt som den fasad som de bildar del av är så rigid och generell som denna. En slags kompensations. För problem skapade på egen hand.

Gemensamt för de båda byggnaderna är den råa betongen, men här är egentligen förhållandena desamma. Betongen i den gamla skolan är av nödvändighet och teknik och tydlighet. I den Nya Arkitekturskolan döljs betongen när det passar designkonceptet och exponeras på andra ställen som ett estetiskt och tillrättalagt val, inte sällan spelande på en kokett materialfetischism och sökt materialitetseffekt. Det kan man inte beskylla rekordårens arkitektur på andra sidan Valhallavägen för.

I gamla skolans ideologi ligger tidsenligt en ick-ehierarkisk och kollektiv ambition, trots att den skapats i en huvudsakligen auktoritär tidsålder. Manifesterat i den rumsliga relationen mellan lärare och studenter blir detta tydligt i att lärarnas enskilda kontor ligger oförmedlat i kontakt med studenternas kollektiva ytor. Bakom stängda dörrar, men i samma avdelning och med delad kommunikation. I Nya Arkitekturskolan är kollegiet och administrationen på egna våningsplan, bakom passerkortskrävande dörrar på avdelningsnivå. En tydlig skillnad i arkitekturens manifesterande av makt- och hierarkiförhållanden. Personalens avdelningar är högst upp i huset, med enskilda spaciösa och elegant möblerade lounges och takaltaner.

Den fritt formade byggnadskroppen är inskuren i en topografi i denna del av campusområdet. Entréplanet mynnar i en lågpunkt och innanför det omedelbara entrérummet är vi under gatunivå. Detta ger speciella ljusförhållanden och rummen introverta drag. Dagsljus kommer uppifrån och från distans, närliggande byggnader ligger tätt inpå. Symboliskt är detta byggnadens offentliga huvudplan inte i konkret kontakt med staden och samhället utanför, världen är egen här. När studenten är i sin enskilda lokal och arbetsplats är hon lyft ovanför gatan och innanför stor-slagna panoramafönster, betraktelsen härifrån är upplyft och hög, distanserad. Byggnaden erbjuder inga mellanlägen i dessa förhållanden, mellan det nedsänkta och avskärmade och det upphöjda distanserade. Interaktion mellan interiör och yttre kontext är minimal och koncentrerad till en enda kommunikationspunkt, där passerkort krävs. Det kan man inte beskylla rekordårens arkitektur på andra sidan Valhallavägen för. ■